

Az Írott-kőtől az Őrségi dombokon át a Kemeneshát fennsíkjaig

Fotó: Zsiga András

Természetföldrajzi barangolás a nyugat-magyarországi peremvidéken

A Szombathelyi Erdészeti Zrt. Vas vármegyében mintegy 47.600 ha állami földterület kezelője, melyből 44.200 ha az Országos Erdőállomány Adattárban nyilvántartott, faállománnyal borított erdőrészek nagysága. A Társaság működési területe a Kőszegi-hegység, az Alpokaljai-dombság, a Sopron–Vasi-síkság, a Kemeneshát, a Kemenesalja, valamint az Őrség erdészeti tájakra terjed ki.

Kőszegi-hegység

A Nyugat-Dunántúl legkisebb erdészeti tája a Kőszegi-hegység, területe 5152 ha. Átlagos tengerszint feletti magassága 470 méter, de itt található a Dunántúl legmagasabb pontja, az Írott-kő (882 m) is.

Az osztrák–magyar határnál elhelyezkedő Kőszegi-hegységnek mintegy egyharmad része található Magyarországon. A táj arculatát a hegység gerinces szerkezete határozza meg, az északkelet felé folyamatosan alacsonyodó főgerincből több oldalgerinc ágazik ki. Elsősorban az eltérő kőzetminőség miatt a Kőszegi-hegység domborzata erősen tagolt, melyet teraszos eróziós völgyek, illetve mély bevágású patak völgyek tagolnak tovább.

A hegység túlnyomó részét metamorf kőzetek (kvarcfillit, mészfilit, zöldpala) alkotják, de találkozhatunk agyagpalával, homokkővel, gneisszel és dolomit-konglomerátummal is.

A Kőszegi-hegység időjárását főleg az Alpokat kerülő áramlatok irányítják, a hegység túlnyomó részén a bükkös, az alacsonyabb régiókban pedig a gyertyános-tölgyes klíma a jellemző.

Az erdészeti táj a Gyöngyös vízgyűjtő területéhez tartozik. A Kőszegi-hegységben számos, vízhozamában ingadozó forrás is található, melyek közül a legismertebb és legbővizűbb a Hétforrás.

Az alapkőzet, a domborzati, a klimatikus viszonyok és az erdők hatására a tájban túlnyomórészt barna erdőtalajok alakultak ki. Az erdészeti táj közel egyharmadán agyagbemosódásos barna erdőtalaj található, kétharmadán pedig savanyú, nem podzolos barna erdőtalaj a jellemző.

A Kőszegi-hegység Magyarország második legerdősültebb része, erdősültsége 70%. A hegység magasabb részein egyetlen vagy alig elegyes, montán bükkösök a jellemzők, a hegység alacsonyabb részeinek uralkodó erdőtípusát pedig a szelídgesztenyével, hegyi és korai juharral vagy kislevelű hársal elegyes gyertyános-kocsánytalan tölgyesek alkotják.

A sziklás oldalakon vagy nagyobb sziklatömbökön kötörmelékcses hársasok találhatók. A sekély talajokon, a gerincen vagy a meredek oldalakon jellemző az erdőfenyő őshonos előfordulása is.

A mészkerülő erdők szegélyén, a villanypáztákon és az egykori határsávon pionír nyíresekkel, sőt csarabosokkal is találkozhatunk.

A hegység déleleti peremén kis foltokban cseres tölgyesek is előfordulnak. Jellemző, hogy a hegy láb egykori tölgyeseit többfelé kultúr-gesztenyésekkel alakították. Különösen nevezetesek Kőszeg és Velem gesztenyései.

A tájból magasan kiemelkedő Kőszegi-hegység

Fotó: Zsiga András

Sziklakibúvás a Kőszegi-hegységben

A hegyvidéken rétek csak helyenként maradtak fenn (pl. Stájer-házi rét), nedves mocsárrétekkel a patakok mentén, láprétekkel a kisebb völgyekben, hegyoldalokon találkozhatunk.

Az erdészeti táj erdeinek 85%-a állami tulajdonú, 15%-a pedig magánérdő. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. kezeli az állami erdőterületek döntő hányadát, mintegy 3000 ha-t.

A hegység erdei szinte teljes egészében (99,8%) az 1980-ban alapított Kőszegi Tájvédelmi Körzethez tartoznak. 11,6%-a fokozottan védett, 88,4%-a pedig védett természeti terület, valamint

Velem községhatárban található a Hosszú-völgy erdőrezervátum.

Az állami erdők esetében a teljes terület védelmi elsődleges rendeltetésű, de a magánerdőknél is igen magas ez az arány (98,5%). A védelmi rendeltéscsoporton belül a természetvédelmi elsődleges rendeltetés, valamint a Natura 2000 és a parkerdő további rendeltetések a meghatározók.

Alpokalji-dombság

Az Alpokalji-dombság Vas vármegye nyugati oldalán hosszan elnyúló, 45 155 ha területű erdészeti táj. Két tájrészlete: északon a Kőszeg-Hegyalja, délen pedig a Pinka-fennsík, előbbi 37%, utóbbi pedig 30% erdősültséggel.

Fotó: Nemes Pirokska

Holtfa a Hosszú-völgy Erdőrezervátumában

A tengerszint feletti magasság jellemzően 250–350 m. A folyók által ide szállított laza, törmelékes üledékek jelentős szerepet játszottak a felszín létrehozásában. A kialakult kavicstakaró termőképességét javítják az időközben ráakadott és vele keveredő agyag-, vályog- és homokrétegek.

Az éghajlat az erdők számára kedvező, a terület 94%-a gyertyános-tölgyes klímába sorolható, és csak 6%-a nyúlik át a kocsánytalan tölgyes, illetve cseres klímába.

A geológiai és klimatikus viszonyoknak köszönhetően a táj 97%-án barna

erdőtalaj található, és csak 3%-ban vannak jelen az egyéb edafikus tényezők által létrejött talajok. A barna erdőtalajok közül a pszeudoglejes barna erdőtalaj a legmeghatározóbb (50%), de a fás növényzet számára legkedvezőbb agyagbemosódásos barna erdőtalajok is 38%-ban előfordulnak. A térség patakokban és vízfolyásokban viszonylag gazdag.

A klímának megfelelően a gyertyános-tölgyesek jelentik a meghatározó természetes növényzetet erdeifenyővel és kisebb részben bükkal kiegészülve, de a keleti részekben már a cseres-tölgyesek veszik át a főszerepet.

Az erdészeti tájban egyaránt előfordul a kocsánytalan és a kocsányos tölgy is, gyakran egymással elegyedve. Az elmúlt évszázadok erdőkezelésének hatására az erdeifenyvesek aránya a legmagasabb (37%), melyek között vannak elegyetlen kultúrerdők, gyertyán második szinttel rendelkező állományok és tölgy elegyes fenyvesek is. A tölgyesek (20%) és gyertyános-tölgyesek (13%) jelentős aránya mellett még az akácok

Fotó: Zsigmond András

Alpokalji-dombság, Vasi-síkság látképe a Kőszegi-hegységből

(11%) és a cseresek (9%) térfoglalása is számottevő. A telepített lucfenyvesek aránya (kb. 4%) folyamatosan csökken a klímaváltozás következtében szükségesé váló egészségügyi termelések miatt.

A tulajdonviszonyokat tekintve a Kőszeg-Hegyalja erdeinek 52%-a, a Pinka-fennsík erdeinek pedig 65%-a állami kézben van, a fennmaradó rész pedig főként magántulajdonban található. Az állami erdőterületek több mint 80%-án a Szombathelyi Erdészeti Zrt. gazdálkodik.

Az erdők rendeltetései közül a gazdasági rendeltetés dominál 92,3%-kal,

így a védelmi (4,8%) és a közjóléti (3%) rendeltetés kisebb szerepet játszik.

Natura 2000 és a természetvédelmi rendeltetésű erdők alkotják a védelmi rendeltetésű erdők 57%-át, ezek jelentős részét a Kőszeg-Hegyalján fekvő állami erdők teszik ki. A védelmi rendeltetésen belül jelentős a talajvédelmi erdők nagysága, melyek a sekély, gyenge termőrétegű területek nagyobb részén, a Pinka-fennsíkon, illetve a határ mellett elhelyezkedő meredek oldalú Vas-hegyen találhatók, és főként magántulajdonban vannak.

Sopron-Vasi-síkság

A 182 301 ha-os Sopron-Vasi-síkság a legnagyobb erdészeti táj a Nyugat-Dunántúlon. Területe 2 megyére terjed ki, Vas vármegyére (71%) és Győr-Moson-Sopron vármegyére (29%). Három fő részre osztható fel: északon található az Ikva-Répcse-sík (66 680 ha), középen a Gyöngyös-sík (78 572 ha) terül el, délen pedig a Rába-völgy (33 048 ha) tájrészlet fekszik. A Szombathelyi Erdészeti Zrt. ez utóbbi két tájrészleten gazdálkodik.

A Sopron-Vasi-síkság a tájcsoporthoz legalacsonyabb erdősültséggű része, a terület kétharmad részét szántók teszik ki, így a Gyöngyös-sík erdőborítottsága 13,6%, a Rába-völgyé pedig 12,7%. A tengerszint feletti magasság jellemzően 150–250 m között található, azonban a Rába-völgyben az ártéri erdők 150 m alatt helyezkednek el. A kavicstakarón kialakult alföldies jellegű síkság egységes képet mutat, amit néhol hordalékkúpok és kavicsos völgyek tagolnak. Sok helyen keveredett homok, agyag és barna jégkorszaki vályog a kavicstakarókhöz, mely nagymérték-

ben elősegítette a talajképződési folyamatokat. A klimatikus viszonyok még itt is kedvezőek a fás növényzet számára, azonban már szárazabb a töle nyugatabbra fekvő Alpokalja-dombsághoz képest. Két klímakategória fordul elő, a kocsánytalan tölgyes, illetve cseres klíma (56%) és a gyertyános-tölgyes klíma (44%).

A faállományok 48%-a barna erdőtalajokon áll, ezen belül a pszeudoglejes barna erdőtalajok és az agyagbemosódásos barna erdőtalajok a meghatározóak, de előfordul barnaföld és rozsdabarna erdőtalaj is. A tájban jelentős szerep jut a közethatású cseri talajoknak (29,5%), ezeken lényegesen gyengébb fatermőképességű erdőket találhatunk. A további területeken mocsári és ártéri erdőtalajok, valamint réti talajok találhatók.

A sekély termőrétegű talajok és a cseres klíma nagy arányának köszönhetően nagyobb területet foglalnak el a tájban a szárazságtűrő fafajok, így akácok borítják a terület negyedét, majd 19%-kal a cseres állományok, és 16%-kal az erdeifenyvesek következnek. A Sopron-Vasi-síkság öntésterületein meghatározó szerep jut a kocsányos tölgynek, mely főfafajként az állományok 18%-át alkotja, de gyakran előfordul a cseri talajokon is.

A Gyöngyös-síkban az erdők 53,5%-a állami tulajdon, a fennmaradó rész

pedig magánkézből van. Rendeltetésüket tekintve az erdők 95%-ban gazdasági rendeltetésűek, és csak a fennmaradó 5%-ban van jelen a védelmi (jellemzően talajvédelmi) rendeltetés.

A Rába-völgyben az állami tulajdon aránya 41,9%. A gazdasági rendeltetés mellett többnyire árvízvédelmi, part- vagy töltésvédelmi, vízvédelmi erdőkkel találkozhatunk.

Kemeneshát, Kemenesalja

A Kemeneshát erdészeti táj a Rába folyó által kialakított kavicsterasz, amely a folyó völgye mentén húzódik. Két tájrészletből áll, északi részén a kisebb kiterjedésű (25 383 ha), de magasabb erdősültségű (41,2%) Felső-Kemeneshát, déli részén pedig a csaknem háromszor nagyobb (74 932 ha) Alsó-Kemeneshát található, melynek erdőborított-sága 30,7%. A Kemeneshát átlagos tengerszint feletti magassága 150–200 m.

A Kemeneshát és a Marcal síkja közötti, patakvölgyekkel enyhén tagolt teraszlejtő a Kemenesalja, mely a Marcal-medence erdészeti táj része. A tájrészlet területe 37 493 ha, átlagos tengerszint feletti magassága 150 m. Néhány jellegzetes tanúhegy emelkedik a vidék fölé, melyek közül a legmagasabb a Ság hegy (279 m). A Kemenesalja erdősültsége 24,9%.

A Felső-Kemenesháton a cseri talajok a legelterjedtebbek, emellett na-

gyobb területen találkozunk rozsdabarna erdőtalajjal, kisebb arányban pszeudoglejes barna erdőtalajjal és kavicsos váztalajokkal. Az Alsó-Kemenesháton elsősorban rozsdabarna és agyagbemosódásos barna erdőtalajok képződtek, de gyakori a pszeudoglejes barna erdőtalaj is. Kis területen öntés erdőtalaj és típusos réti talaj alakult ki. A Kemenesalja talajainak 78%-át a rozsdabarna erdőtalajok, 13%-át az agyagbemosódásos barna erdőtalajok, 5%-át pedig a barnaföldek teszik ki.

A Kemeneshát erdészeti tájban az erdők 69%-a gyertyános-tölgyes, 31%-a pedig kocsánytalan tölgyes, illetve cseres klímakategóriába sorolható. A Kemenesalja erdőterülete 94%-ban gyertyános-tölgyes, 6%-ban pedig kocsánytalan tölgyes, illetve cseres klímájú.

A Kemenesháton legnagyobb területtel az akácok (42%) vannak jelen, az erdei fenyvesek aránya 22%, a cserekek az állományok 10%-át képviselik. A gyertyános-tölgyesek előfordulása 9%, a kocsányos tölgyeseké 5%.

Az őshonos tölgyes állományok kétharmada a Szombathelyi Erdészeti Zrt. által kezelt, Alsó-Kemeneshát tájrészletbe tartozó Farkas-erdő tömbjében található. A Kemenesalján a természet-szerű növényzet kiterjedése viszonylag alacsony, erdei jelentősen átalakítottak, a faállományok mintegy felét idegenhonos ültetvények alkotják.

Fotó: Horváth Gábor

Idős gyertyános-kocsányos tölgyes a Kemenesháton

Fotó: Horváth Gábor

Genyőte, a királlyé gyertyája (*Asphodelus albus*) a kemenesháti cserekek alatt

A Kemeneshát erdészeti tájra jellemző, hogy erdeinek 61,7%-a található magántulajdonban, az állami tulajdonú erdők aránya pedig 36,3%. Mintegy 10 500 ha-on a Kemeneshát legnagyobb állami erdőkezelője a Szombathelyi Erdészeti Zrt. A Kemenesalján az állami tulajdonú erdők aránya 43,7%, a magántulajdonba tartozó erdők pedig 54,9%.

A Kemeneshát erdészeti tájban az erdők 80,4%-a gazdasági, 19%-a pedig védelmi elsődleges rendeltetésű erdő, melyek többségében cseri talajokon található talajvédelmi rendeltetésű erdők. Helyi védettségű a Farkas-erdő egykori tulajdonosainak emlékére őrző emlékhely, a káldi Lajos-bükkök, a bejcggyertyánosi Mária Terézia-forrás környéke, valamint a mediterrán flóraellemhez tartozó királyné gyertyájának (genyőte) (*Asphodelus albus*) Sitke határában található cseres állomány alatti élőhelye.

A Kemenesalja tájrészlet erdőterületeinek 93%-a gazdasági elsődleges rendeltetésű, 5%-a talajvédelmi erdő. Tekintettel arra, hogy nemzeti park vagy tájvédelmi körzet nem érinti a tájrészlet területét, a természetvédelmi elsődleges rendeltetésű erdők területe elenyésző. A Kemenesalja tájrészletben a Szombathelyi Erdészeti Zrt. által kezelt terület nagysága 4400 ha.

Őrség

Az Őrség erdészeti táj a Rába, a Zala és a Kerka által kialakított hordalékteraszokon, a Dunántúl nyugati részén helyezkedik el. A Rába völgye az északi részen szeli ketté, ez választja el a Felső-Őrség 5769 ha nagyságú tájrészletét a majdnem tízszer nagyobb, 56 742 ha nagyságú Alsó-Őrség tájrészlettől. Az erdősültség mindkét tájrészletben magas, a Felső-Őrségben 63,9%, míg az Alsó-Őrségben 57,3%. Az erdészeti tájat nyugatról kelet felé fokozatosan elapadó dombok, domborok alkotják, melyek átlagmagassága 200 m.

Az erdészeti tájban két klímaosztály fordul elő: az erdők 88%-a gyertyános-tölgyes klímakategóriába, míg 12%-a bükkös klímakategóriába sorolható.

Az Őrségre jellemző, hogy az Alpok közelsége miatt az éves csapadék mennyisége az országos átlagot meghaladja, klímája hűvösebb, párásabb.

Az Őrség területe nagyrészt lapos, széles kavicsátrakból és széles völgyekből áll, ahol a felszínen összefutó vizek nem tudnak a mélybe szivárogni az agyag vízzáró hatása miatt, ezért felszínközelben, magas talajvízállású területek jönnek létre. Jellemző, hogy ahol

tavasszal még jelentős vízmennyiség található, ott a nyár beköszöntével ez a többletvíz eltűnik, az őket tápláló patakok kiszáradnak.

A humid klímának köszönhetően túlnyomórészt (97%) barna erdőtalajok alakultak ki: a faállományok 80%-a pszeudoglejes barna erdőtalajokon, 16%-a agyagbemosódásos barna erdőtalajokon áll.

Az erdészeti tájban a legtöbb hazai faállománytípus előfordul, az erdőréseket rendkívül sok fafajból álló faállomány jellemzi. Az erdeifenyvesek aránya 48,3%, a lucfenyveseké 6,1%, az egyéb fenyveseké 0,6%, így a fenyvesek aránya összesen 55%, ami az Őrség erdészeti táj arculatát alapvetően meghatározza.

A Felső-Őrségben az állami tulajdon aránya 66%, az Alsó-Őrségben ezzel szemben 44%. A tulajdonviszonyokban – szemben az országos folyamatokkal – az állami tulajdon gyarapodása figyelhető meg, mely az Őrségi Nemzeti Park Igazgatóság által védett természeti területeken történő ingatlanvásárlásokkal magyarázható. Az Őrségben az állami tulajdonú erdők döntő részében (14 172 ha) a Szombathelyi Erdészeti Zrt. gazdálkodik.

Az erdészeti táj erdeinek csaknem 80%-a védelmi rendeltetésű kategóriába tartozik, ahol a természetvédelmi, illetve a Natura 2000 rendeltetésű erdők dominálnak. A természetvédelmi elsődleges rendeltetés mellett jelentős a gazdasági elsődleges rendeltetés 20%-os

Fotó: Farkas Rolf

Természetes erdőfelújítás az Alsó-Őrségben

A gyertyános-tölgyesek (15,3%) és a tölgyesek (8,5%) szintén jelentős területarányal szerepelnek. A fenyőállományok területcsökkenése a tölgyek területarányának folyamatos növekedését eredményezi. Kocsánytalan tölgyesek főleg az Őrségi dombok felső térszintjében találhatók meg, míg a kocsányos tölgyesek a völgyalji, nedvesebb termőhelyeket foglalják el. Az Őrség bükkösei 10,9%-os arányukkal az országos átlagot jelentősen meghaladják, az akácok előfordulása mindössze 1,7%.

aránya. Az Őrség területén három erdőrezervátumot találunk, összesen 199,5 ha-on. Az Őrség területének jelentős része (32 118,1 ha), az erdőtervezett erdőterület 88,7%-a Natura 2000 oltalom alatt áll.

Összeállította:

Kiss Noémi vagyongazdálkodási vezető
Zsiga András termelési előadó
Szombathelyi Erdészeti Zrt.

Forrás

Magyarország erdészeti tájai V. – Nyugat-dunántúli Erdészeti Tájcsoport.